

KRAJINA VRB A HRUŠNÍ

Ladovské vrby

Vodník sedící na vrbě – to je jeden z tradičních obrazů známého českého malíře Josefa Lady. Známe ho z dětských pohádkových knih a i díky němu si stále můžeme připomínat, jak důležité byly vrby v běžném životě na vesnicích. Sedláci využívali vrbové dřevo i proutí na otop, zpracování proutí je jedním z nejstarších řemesel. Vrby jsou nenáročné stromy. Díky své odolnosti a kořenovému systému jsou vhodné pro zpevňování břehů, kde zabraňují podemílání. Často je vidíme lemovat břehy rybníků či náhonů. Pravidelné ořezávání je pro vrby prospěšné, pomáhá jim dožít se vyššího věku (mnohdy až 200 let) a měkké vrbové dřevo může brzy vytvářet dutiny. V dnešní době se od tohoto způsobu péče upustilo. Výsledkem jsou přerostlé vrby s dlouhými těžkými větvemi, které křehký kmen rozlomí a zničí cenné biotopy. Vrátit se k pravidelnému hlavacení vrb je jedním z nejdůležitějších předpokladů pro zachování estetické i biologické hodnoty vrbových porostů.

Krajové odrůdy ovocných dřevin

Součástí kulturního bohatství Poodří je i zachovalý genofond ovocných stromů, zejména hrušní. Ovocný sad byl dříve ozdobou každé sedlácké usedlosti a ovocné aleje lemovaly meze. Je známo, že i místní rodák Johann Gregor Mendel si nechal ze svých rodných Hynčic poslat rouby místních hrušek. Využití nepřeborného množství odrůd je velmi různorodé, od přímého konzumování přes vaření, sušení, moštování, výrobu povidel až k výrobě vína či v Poodří typické pálenky – hruškovice.

Dlouhověké hrušně jsou také vhodným biotopem pro páchníka i další dutinové druhy živočichů. Jejich vyšší odolnost vůči jmelí z nich dělá

optimální kandidáty pro výsadbu do volné krajiny. Navrácení ovocných stromů do krajiny nejen zvýší biodiverzitu, ale navíc přinese vlastníkům půdy výhody spojené se zpracováním plodů.

BIODIVERZITA NAD ZLATO

Biodiverzita, neboli biologická rozmanitost, je chápána jako rozmanitost všech živých organismů a systémů, jichž jsou tyto organismy součástí. Každý druh, ať již živočišný či rostlinný, má zde své místo. Dohromady tvoří provázaný celek. Zachování biologické rozmanitosti je nezbytné, protože udržuje stabilitu ekosystémů. K proměnám v zastoupení jednotlivých druhů dochází přirozeně podle vývoje v daném místě, v dnešní době člověk svojí činností nejen snižuje biodiverzitu, ale i narušuje některé funkce krajiny. Mnoho živočichů a rostlin se tímto dostává na seznam ohrožených druhů.

Poodří je oblast s vysokou biodiverzitou a status chráněné oblasti dovoluje mnoha ohroženým druhům přežít. Pravidelnou probírku dřevin a náletu na březích tůní a okrajích luk ocení piskoř pruhovaný i kuňka ohnivá. Péčí o staré stromy a vhodným ořezem prodlužujeme obyvatelnost jejich dutin pro netopýry.

Piskoř pruhovaný

Piskoř je nazaměnitelnou sladkovodní rybou, která se vyskytuje v pomalu tekoucích a stojatých vodách, kde se živí bezobratlými živočichy u dna. Jednou ze zajímavých adaptací, která se u něj projevila, je tzv. doplňkové střevní dýchání, jež mu umožňuje přežít extrémní podmínky v mělkých, vysychajících vodách.

Kuňka ohnivá

Kuňka patří mezi obojživelníky, kteří jsou nejvíce ohroženi změnami krajiny v důsledku lidské činnosti. Kuňky zimují na souši pod trouchnivými kmeny, pod kameny nebo mezi kořeny stromů a keřů.

Netopýři

V CHKO Poodří a jeho okolí žije minimálně 16 druhů netopýřů, což je unikátní počet. Samice netopýřů v létě využívají úkryty ve stromech, aby tu porodily a vychovaly mláďata. Některé druhy také pravidelně zimují v dutých stromech. Stačí jim málo – dutiny vytesané datlovitými ptáky, štěrbiny pod uvolněnou kůrou.

POMÁHEJTE KRAJINĚ POODŘÍ S NÁMI!

Ořezávejte hlavaté vrby a sázejte vhodné druhy stromů. Podpořte naše aktivity podle svých možností a pomozte nám zajistit kvalitní sazenice, opěrné kůly a ochranu stromků před okusem. Darujte jakoukoliv částku převodem na účet **260 008 2184/2010** nebo prostřednictvím našeho webu **www.poodrizije.cz**

Potřebujete poradit?
Kontakt:
RNDr. Marcela Klemensová
marcela.klemensova@arnika.org

www.poodrizije.cz

Ministerstvo životního prostředí

Projekt Ochrana páchníka hnědého v EVL Poodří (LIFE 17 NAT/CZ/000463) je spolufinancován z programu LIFE Evropské unie a Ministerstvem životního prostředí ČR. Autor: Arnika – Centrum pro podporu občanů, 2020. Poskytovatelé dotace nejsou odpovědní za obsah materiálů. Uvedené informace vyjadřují názor autora.

OSMISMĚRKA

TAJENKA: citát z knihy J. R. R. Tolkiena *Návrat krále*.

“-----”

T S T A K T E L A B V A L P
R E R S A Á P I J A V I C E
E T O M K R H M A D I E O S
Z I Ť E Č E P A N M T H F E
E K K C E A N N T I E L J B
D E A I T L L E A N É I A S
O T R N E E G É R T M N P U
R A Z D Ů R E N N O Á Í A K
U V Í O T G Z A U N Z K P R
Č J Ř V V I E Č O Ž D O A I
E M P Á A E N V I Í D L D C
N S V Z R Í N Ý V C H I Á P
K Ř E D K Í N O L S K B K Ů
A K N O K I P Ř E P R A V A

ALERGIE
BADMINTON
BALETKA
BANÁNOVNÍK
CIRKUS DEZERT
DORUČENKA DOZOR
DŽUNGLE EIDAM
ETIKETA FLÉTNA
HLINÍK IKONKA
JANTAR JÍDELNA
KOLIBA MOUČNÍK
PADÁK PEČET
PIJAVICE PLAVBA
POVÍDKA PŘEPRAVA
PŘÍZRAK SKENER
SLONÍK TAHÁK
TEČKA ÚTVAR
ZÁVODNICE

Autoři fotografií (ve směru čtení letáku):
Lužní krajina (s mostem): Mgr. Vendula Šmolďasová
Páchník v dutině hrušně: Mgr. Ivan Bartoš
Dutina vhodná pro páchníka: Doc. RNDr. Petr Kočárek, PhD.
Veverka obecná: Danuše Bartošová
Strakapoud velký: František Jaskula
Puštlík obecný: Přemysl Tájek
Páchník hnědý: Doc. RNDr. Petr Kočárek, PhD.
Larvy páchníka: Doc. RNDr. Petr Kočárek, PhD.
Ořezané a rašící vrby: Petr Libosvár
Hrušeň, odrůda Rozárka: Mgr. Ivan Bartoš
Piskoř pruhovaný: Jiří Neudert
Kuňka ohnivá: Jana Hejtmánková
Netopýr stromový: Přemysl Tájek
Výsadba hrušní v Jeseníku nad Odrou: Mgr. Vendula Šmolďasová

Páchník

hrušně a vrby – to nejsou žádné drby!

Grafická úprava a sazba letáku: Typonaut

KRAJINOU POODŘÍ

Rovinaté území podél řeky Odry mezi Jeseníkem nad Odrou a okrajem Ostravy, to je úrodná niva jako z učebnice. Lužní krajina je jedním z nejrozmanitějších a nejohroženějších typů životního prostředí u nás, ne nadarmo je přirovnávána k tropickým pralesům. Historie lužní krajiny sahá hluboko do minulosti a je spjata s vývojem civilizace samotné. Úrodná půda přitáhla pozornost lidí, kteří se usadili v nivě řeky Odry a začali krajinu přetvářet. Spolu s rozvojem osídlení se měnil i vodní režim krajiny, přibýlo luk, pastvin i rybníků. Dnes je Poodří krajinou životodárných povodní, staletých dubů, sněženek a bobrů.

Chráněnou krajinnou oblastí bylo Poodří vyhlášeno v roce 1991. Od roku 1993 je oblast chráněna jako mezinárodně významný mokřad (Ramsarská konvence). Moták pochop kroužící nad rozlehlými loukami a meandrujícím tokem Odry je tak poetickým i výstižným znakem chráněné krajinné oblasti.

Natura 2000

Natura 2000 je soustava chráněných území, která vznikají v členských státech Evropské unie. Cílem je ochrana nejvýznamnějších druhů živočichů, rostlin a přírodních stanovišť na území Evropské unie. Soustava Natura 2000 se skládá z území chráněných podle dvou směrnic, směrnice o ochraně volně žijících ptáků (směrnice o ptácích) a směrnice o ochraně volně žijících živočichů, planě rostoucích rostlin a přírodních stanovišť (směrnice o stanovištích). Podle směrnice o ptácích jsou pro vybrané druhy ptáků vyhlášovány „ptačí oblasti“, podle směrnice o stanovištích jsou vyhlášovány evropsky významné lokality pro vybraná přírodní stanoviště, rostliny a ostatní druhy živočichů. Území mají zajistit ochranu konkrétních živočichů (například brouka páchníka) a konkrétních stanovišť (například mokřadů). V CHKO Poodří najdeme oba typy chráněných území – Ptačí oblast Poodří (pro ochranu bukače velkého, ledňáčka říčního, motáka pochopa a dalších vzácných ptáků) a evropsky významnou lokalitu Poodří (pro ochranu velevruba malířského, modráska bahenního, piskoře pruhovaného, kučky ohnivě a páchníka hnědého).

Páchník v dutině hrušně

STROMY JAKO DOMY

Není strom jako strom a není dům jako dům. Vždy je však strom pro někoho domem. Stromy poskytují útočiště i zdroj potravy mnoha druhům živočichů, kteří jsou na sebe více či méně vázáni a tvoří rodinu stromu, která se v průběhu času rozšiřuje a vyvíjí. Nejstarší stromy ukrývají své bohatství nenápadně v dutinách, štěrbinách a pod kůrou.

Jak se tvoří dutiny?

Dutiny vznikají v místě poškození kmene nebo vylomení větve. Dutina většinou vzniká rozkladem starého dřeva za přispění dřevokazných hub a vlivem počasí. Vzniku dutin výrazně napomáhají velcí savci okusem a ohryzem, hmyz a ptáci živící se brouky nebo larvami brouků žijících ve dřevě (například datel černý), ale třeba i blesky nebo požáry. Tvorba dutiny je dlouhodobý proces – podle druhu stromu se dutina vytváří 80–200 let.

Proč jsou dutiny ve starých stromech důležité?

Většina živočichů obývajících dutiny si je nedokáže sama vytvořit a jsou závislí na dutinách, které vytvoří někdo jiný. Tím roste význam ptáků narušujících dřevo tesáním dutin a starých stromů, v jejichž rozkládajícím se dřevě vznikají dutiny snáze. Dutiny fungují jako útočiště pro mnoho druhů živočichů. Ptáci a drobní savci (netopýři, veverky) v nich nacházejí hnízdiště a nocoviště, jsou přirozeným domovem včel a nespočtu druhů hmyzu. Bez hmyzu, který opyluje plodiny, bychom nemohli v krajině hospodařit. Ptáci a drobní savci přirozeně regulují přemnožené druhy.

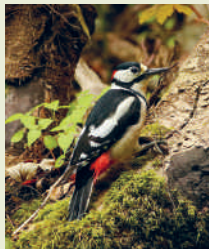
Dutina vhodná pro páchníka

DALŠÍ NÁJEMNÍCI DUTIN

Veverka obecná

Veverka je jedním z našich nejoblíbenějších hlodavců. Dutiny si vystylá mechem, listím, trávou i kůrou. Je aktivní hlavně ve dne a dutiny využívá k odpočinku a jako úkryt před predátory, kterými jsou nejčastěji kuny, lasice, divoké kočky nebo dravci.

Strakapoud velký

Strakapoud je výborně vybaven k životu na stromech. Ozývá se typickým bubnováním do kmenů stromů, pod jejichž kůrou svým dlouhým štíhlým jazykem hledá bezobratlé živočichy a larvy. Jako zručný tesař si dotvoří hnízdní dutinu v trouchnivějících stromech podle svého vkusu.

Puštitík obecný

Puštitík, stejně jako ostatní sovy, je aktivní hlavně v noci. Hnízdo si staví v dutinách stromů a žije se hlavně drobnými hlodavci, menšími ptáky nebo obojživelníky.

Páchník je brouk s deštníkem, nebo deštníkový druh?

Páchník hnědý je brouk, který žije v dutinách stromů a není moc dobrý letec. To se mu stává osudným. Dutiny si můžeme představit jako byty v domě, ne každá dutina ale splňuje podmínky k bezpečnému obývání. Dutiny vznikají dlouho a pokud už dosluhují (např. když do nich zatéká), nejbližší strom s náhradním bytem nemusí být v doletové vzdálenosti páchníka. Není totiž žádný cestovatel a dokáže uletět jen o něco více než 100 m. Co tedy potřebuje? Krajinu plnou starých i dorůstajících stromů, které zajistí vhodné bydlení mnoha generacím páchníků. Pokud dokážeme v krajině zachovat více takových stromů – domů pro páchníka – zachováme podmínky pro život i mnoha jiných živočichů.

Deštníkový druh

Termínem deštníkový druh se označuje rostlinný či živočišný druh, jehož ochrana zastřešuje ochranu mnoha dalších druhů nebo celých společenstev živočichů. Deštníkový druh je tak symbolem ochrany celého biotopu nebo společenství. Páchník hnědý je příkladem deštníkového druhu pro společenstva žijící v dutinách stromů.

PROČ PÁCHNÍK HNĚDÝ?

V České republice je páchník hnědý (Osmoderma barnabita) kriticky ohroženým druhem. Původně obýval smíšené listnaté lesy, kde vedle sebe rostly staleté velikány i mladé stromky. Dnes přežívá ve starých parkových porostech, historických alejích a rozptýlené zeleni v zemědělské krajině. Nejčastějším biotopem páchníka v Poodří jsou vrby, lípy a hrušně. Jsou to dlouhověkové stromy, které poměrně rychle vytvářejí dutiny.

Páchník hnědý

Larvy páchníka hnědého

CO OHROŽUJE PÁCHNÍKA V POODŘÍ A JAK MU POMÁHÁME

Izolovanost jednotlivých populací

Páchník se vyskytuje v šesti oblastech (Koшатka, Petřvaldík, Studénka, Pustějov, Kunín, Bernartice), kde je dostatek stromů s dutinami. Ty jsou ale od sebe pro páchníka moc vzdálené, když jeho doletová vzdálenost je jen něco málo přes sto metrů. Proto je izolovanost dřevin s vhodnými dutinami jedním z nejdůležitějších ohrožujících faktorů.

Co děláme: Propojujeme jednotlivé oblasti výskytu páchníka výsadbou vhodných dřevin (vrby, topoly, duby a hrušně).

Zanedbání tradiční údržby břehových porostů – ořezávání hlavatých vrů

V Poodří dochází k postupnému zániku hlavního biotopu páchníka – hlavatých vrů. Chybí péče o vrbové porosty a motivace vlastníků k využívání vrbového dřeva z ořezů. V současnosti tvoří vrby z celkového počtu stromů s prokazatelným výskytem páchníka více než 93 %. Z toho více než polovina připadá na stárnoucí neudržované a rozpadající se stromy.

Co děláme: společně s vlastníky obnovujeme tradiční ořezávání vrů na hlavu.

Invaze jmelí

Během posledních let dochází v Poodří k invazi jmelí bílého. Je to stále-zelený poloparazitický keřík, který dosahuje průměru až 2 metry. Bobule jmelí bílého rozšiřují zejména ptáci. Kořeny jmelí, haustoria, pronikají kůrou větví a odebírají stromům vodu a minerální látky. Napadení ve velkém rozsahu vede k chřadnutí a úhynu stromu během několika let.

Co děláme: v krajině sadíme odolné druhy stromů (topol černý, dub, hrušeň), motivujeme vlastníky k odstraňování jmelí z napadených stromů v soukromých zahradách, případně ke kácení masivně napadených stromů.

Odstraňování stromů s dutinami

Na rozhraní lesní a zemědělské půdy jsou vzrostlé duby a lípy často ohroženy kácením, jelikož omezují hospodaření na pozemcích.

Co můžeme udělat: ponechávat samostatně stojící vzrostlé stromy, i ty postupně odumírající, motivovat vlastníky k péči a vhodné údržbě vzrostlých stromů místo kácení.

